

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА
ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІЧНИЙ
КАФЕДРА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Пояснювальна записка

до дипломного проекту магістра

на тему

**ВИТИНАНКА “БЕРЕГІНЯ” ТА АВТОРСЬКА ВИТИНАНКА У
ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ ЛЬВІВСЬКИХ МАЙСТРІВ**

*Текст містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело*

Виконала: Юхновська Катерина Вікторівна
Студентка 2 курсу, групи 20 мгом
спеціальності 023 Образотворче
мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація

Керівник: Шевнюк О.Л., проф., доктор педагогічних
наук, завідувач кафедри
образотворчого мистецтва Українського
державного університету імені
Михайла Драгоманова.

Рецензент: Басюк В.В., артдиректор, головний
художник департаменту скульптури
класичного ювелірного дому
“LOBORTAS”

КИЇВ 2023

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

Педагогічний факультет

Кафедра образотворчого мистецтва

Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр

Напрямок підготовки 02 Культура і мистецтво

Спеціальність 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

Олександр

"26" листопада 2022 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Юхавської Катерини Вікторівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи (проекту) *Вивчення творчості сучасних українських мейстерів*

керівник роботи (проекту) *Мельник Олена Андріївна, проф., доктор педагогічних наук*

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом від "26" листопада 2022 року № 4

2. Строк подання студентом роботи (проекту) 30 листопада 2023 року

3. Вихідні дані до роботи (проекту)

Створення проекту дослідження творчості мейстерів українського мистецтва сучасних мейстерів

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Здійняти аналіз історичних і мистецтвознавчих досліджень з теми, конкретизувати історичний зміст роботи мейстерів; вивчити різноманітні напрямки мистецтва та дослідити їх вплив на творчість сучасних мейстерів в контексті новаторського мистецтва

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Особа вивчення - білий, середнього розміру та чорною лінійкою креслення. Родина вивчення - скальована для паперу. Оформлення білою лінійкою, паперу на оф-сайтом.

6. Консультанти розділів роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи (проекту)	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Затвердження теми кваліфікаційної роботи	вересень 2022	<i>вик</i>
2.	Збір теоретичного, практичного та творчого матеріалу до кваліфікаційної роботи	жовтень - листопад 2022	<i>вик</i>
3.	Затвердження ескізів кваліфікаційної роботи	грудень 2022	<i>вик</i>
4.	Творча робота над кваліфікаційної роботи	січень – жовтень 2023	<i>вик</i>
5.	Формулювання висновків кваліфікаційної роботи	листопад 2023	<i>вик</i>
6.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	листопад 2023	<i>вик</i>

7. Дата видачі завдання 26 жовтня 2022 р.

Студент *В.В. Юрковська К.В.*
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи (проекту) *М.М. Шевченко О.А.*
(підпис) (прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання)

Примітки:

1. Форму призначено для видачі завдання студенту на виконання дипломної роботи (проекту) і контролю за ходом роботи з боку кафедри і директора інституту (декана факультету).
2. Розробляється керівником дипломної роботи (проекту). Видається кафедрою.
3. Формат бланка А4 (210 × 297 мм), 2 сторінки

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

ПОДАННЯ
ГОЛОВІ КОМІСІЇ ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ ДИПЛОМНОГО ПРОЕКТУ

Направляється студент Мухомовська К.В.
(прізвище та ініціали)

до захисту кваліфікаційної роботи (проекту)

за напрямом підготовки 02 Культура і мистецтво

спеціальністю 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,

реставрація

на тему: Виміщення „Березина” та
авторська виміщення у творчості
сучасних львівських майстрів
(назва теми)

Кваліфікаційна робота рецензії додаються.

Декан Факультету проф. Тарас ОЛЕФІРЕНКО
(підпис)

Довідка про успішність

Мухомовська К.В.

(прізвище та ініціали студента)

за період навчання на педагогічному факультеті з 20   року до 2023

року повністю виконав навчальний план за напрямом підготовки,

спеціальністю з таким розподілом оцінок за:

національною шкалою: відмінно 44,4%, добре 44,4%, задовільно 11,1%;

шкалою ECTS: A 44,4%; B 11,1%; C 33,3%; D 5,6%; E 5,6%.

Секретар факультету

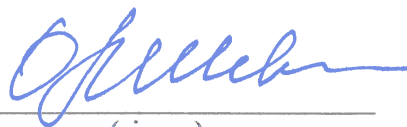
А. Олексійчук Адамський А.О.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Висновок керівника кваліфікаційної роботи

Студент (ка)

вирона роботу у зазначеній
термін самостійно на основі
утилогою теоретичного
дослідження

Керівник роботи (проекту)

“13” листопада (підпис) 2023 року

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу (проект)

Кваліфікаційну роботу розглянуто.

Студент

Миховська Х. В.

(прізвище та ініціали)

допускається до захисту даного проекту в комісії підсумкової атестації.

Завідувач кафедри

образотворчого мистецтва

професор О.Л.Шевнюк

Примітки:

1. Зазначаються дані щодо навчальних досягнень студента за період навчання у вищому навчальному закладі, висновок керівника дипломної роботи (проекту) та висновок кафедри про дипломну роботу (проект).

2. Формат бланка А5 (148×210 мм), 2 сторінки.

ВІДГУК НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Юхновської Катерини Вікторівни

(Прізвище, ім'я, по-батькові)

Зі спеціальності **023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація**

ОР **магістр**

Тема дипломної роботи

ВИТИНАНКА “БЕРЕГИНЯ”. АВТОРСЬКА ВИТИНАНКА У ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ ЛЬВІВСЬКИХ МАЙСТРІВ

Матеріали:

Папір

1. Актуальність теми

У пропонуваній кваліфікаційній роботі вперше висвітлено актуальну проблему авторської витинанки у творчості сучасних львівських майстрів, характер розкриття якої підтверджує здатність розв'язувати складні задачі та проблеми у галузі образотворчого мистецтва під час практичної діяльності або у процесі його навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог, що повною мірою відповідає 7 рівню Національної рамки кваліфікацій України.

2. Позитивні якості роботи

У дослідженні схарактеризовано провідні тенденції розвитку сучасного мистецтва Львівщини в контексті інноваційних пошуків майстрів прикладної творчості, прослідковано рух від традиційних прийомів мистецтва витинанки до актуальних їх трансформацій, виявлено особливості їх символізму у різновиді візерунків.

У творчій частині роботи авторка показала достатній рівень володіння технікою витинанки, уміння реалізовувати авторську ідею, вміння працювати в матеріалі, застосовувати сучасні візуальні технології, враховувати емоційне значення смислового і формального рішення. Робота оригінальна, самостійна, характеризується яскравою авторською манерою, відповідає змісту теоретичного дослідження.

3. Практична цінність висновків і рекомендацій

Матеріали дослідження і творча робота стануть у нагоді викладачам ЗВО, які прагнуть навчати студентів інноваційних прикладних технік, всім, кого цікавлять проблеми сучасного українського мистецтва.

4. Наявність недоліків роботи

У дослідженні недостатню увагу приділено мистецтвознавчому аналізу конкретних творів художників.

5. Загальна оцінка роботи

Робота заслуговує позитивної оцінки.

Науковий керівник _____

(підпис)

доктор педагогічних наук, професор, завдувач кафедри образотворчого мистецтва
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

(вказати вчений ступінь, наукове звання, посада та місце роботи)

Шевнюк О.Л.

(прізвище, ініціали)

«02» грудня 2023 р.

РЕЦЕНЗІЯ НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Южовської Катерини Факторівни

(Прізвище, ім'я, по-батькові)

Зі спеціальності **023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація**

ОКР _____

1. Тема дипломної роботи

Витинанка "Бережини" та авторська витинанка у творчості сучасних львівських майстрів

2. Висновок про ступінь відповідності виконаної роботи дипломній кваліфікації і профільюючій спеціальності

Дипломний проект відповідає всім вимогам кваліфікаційного рівня майстра

3. Перелік позитивних якостей роботи (з виділенням елементів творчості)

М.ч.: дослідження, авторське зіставлення минулого та сьогодення у регіональних, загальноукраїнських та світових тенденціях. Виявлення культурних та секрарних кодів мистецтва.
П.ч.: модерний, авторський стиль мисткині, легка нюансна подача вроду що впливають у невеликі інтер'єрні простори

3. Перелік основних недоліків роботи

Варто вдосконалити графічну виразність виробу

4. Загальна оцінка роботи

Дипломна робота є грамотним, глибоко дослідженим проектом.

5. Висновок про можливість присвоєння випускнику кваліфікації

Дипломниця Южовська Катерина Факторівна заслуговує на присвоєння дипломної кваліфікації у професійності та відповідності.

Рецензент

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Гасюк В.В.

Артдиректор, головний художник департаменту скульптури
національного об'єднання "Дім Лобортас"
(вказати вчений ступінь, наукове звання, посаду та місце роботи)

дата

23.11.2023

Довідка
про результати антиплагіатної перевірки магістерської роботи

Комісією з академічної етики педагогічного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова здійснено перевірку магістерської роботи на тему: **ВИТИНАНКА «БЕРЕГІНЯ». АВТОРСЬКА ВИТИНАНКА У ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ ЛЬВІВСЬКИХ ХУДОЖНИКІВ**

студентки (та) 2 курсу спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація **Юхновської Катерини Вікторівни** щодо дотримання норм академічної етики.

За результатами аналізу роботи та аналізу звіту подібності, який було згенеровано системою виявлення збігів/ідентичності/схожості компанії UNICHECK, комісія дійшла до наступного висновку (*вибрати один з варіантів*):

1) Комісією не виявлено академічного плагіату. Дана магістерська робота може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.

2) Комісією частково виявлені текстові запозичення – 2,46%, а саме загальноживані слова та стандартизовані складові оформлення документа. Дана магістерська робота може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.

3) Комісією виявлено академічний плагіат (обґрунтування факту академічного плагіату додається). Дана магістерська робота не може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.

4) Інше

Голова комісії

Секретар комісії

Дата 06.12.2023р.

Матвієнко О.В.

Шулигіна Р.А.

Ім'я користувача:
Матвієнко Олена Валеріївна

ID перевірки:
1015939727

Дата перевірки:
24.11.2023 21:20:11 EET

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
24.11.2023 21:23:45 EET

ID користувача:
95448

Назва документа: Юхновська

Кількість сторінок: 42 Кількість слів: 9270 Кількість символів: 69033 Розмір файлу: 78.46 KB ID файлу: 1015612160

2.46% Схожість

Найбільша схожість: 0.49% з джерелом з Бібліотеки (ID файлу: 1012802837)

1.83% Джерела з Інтернету

133

Сторінка 44

1.35% Джерела з Бібліотеки

103

Сторінка 45

0.54% Цитат

Цитати

7

Сторінка 46

Посилання

1

Сторінка 46

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

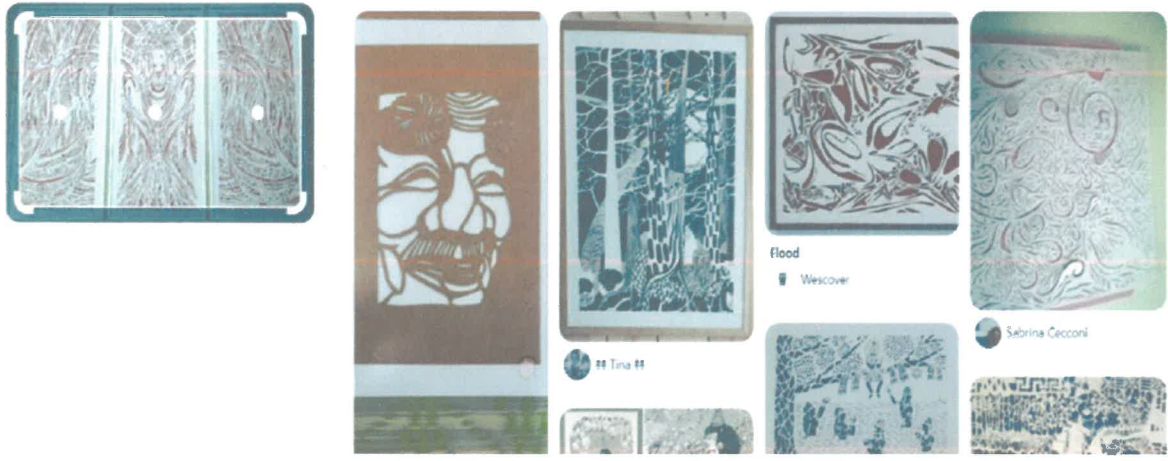
Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

4

X

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ВИТИНАНКА ЯК РІЗНОВИД ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА ЛЬВІВЩИНИ	6
1.1 . Історія та різновиди української витинанки	6
1.2 . Символізм українських витинанок	10
РОЗДІЛ 2. ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ МАЙСТРІВ ВИТИНАНКИ	23
2.1. Інновації в мистецтві витинанки	23
2.2. Мистецький доробок львівської майстрині Дарії Альошкіної	25
2.3. Аналіз творчих аналогів і прототипів творчої роботи	31
2.4.Процес роботи над створенням авторської витинанки	32
ВИСНОВКИ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	38
ДОДАТКИ	42

ВСТУП

Львівщина – край, що з давніх-давен славився шедеврами народної творчості. Він є найбільшим культурно-мистецьким регіоном України, що багатий на талановитих майстрів. Їхні вироби завжди особливі та рідні кожному. Тут, впродовж віків, зароджувались і розвивались численні види народного декоративного мистецтва, такі як ткацтво, лозоплетіння, різьблення по дереву, килимарство, писанкарство, гутництво, художні вироби з кераміки, гравіювання, гончарство, художній метал, іконопис, бісероплетіння, художня вишивка, декоративний розпис та малярство. Народна творчість в прикладному мистецтві відображає його морально-естетичні ідеали, життя та світогляд, що дає нам краще зрозуміти життєві принципи та орієнтири народу що тут проживає.

Витинанка є одним з видів народного мистецтва. Від стародавніх часів та до сьогодні - це культурно-мистецький напрямок, що дає нам змогу зануритись у світ “повітряного” мистецтва. Витинанка як мистецтво минулого модернізується, стає новим, сучасним і вартим уваги мільйонів поціновувачів автентичних мистецьких напрямів.

Актуальність теми дослідження полягає у важливості вивчення виду прикладного мистецтва витинанки як сучасного та модернізованого. В даній науковій роботі ми спробували показати авторську сучасну витинанку у творчості львівських майстрів, краю, з найбільшим осередком талановитих митців України. Нами виявлено, що проблема дослідження прикладного мистецтва Львівщини є предметом наукових розвідок ряду дослідників, серед яких, М. Матковська “Сучасні тенденції прикладного мистецтва Львівщини”[15], О. Ковальчук “Сучасне прикладне мистецтво Львівщини: теорія і практика” [13], О. Швед “Сучасне прикладне мистецтво Львівщини: історія, сучасність, перспективи” [28]. Наукові праці стосуються окремих

питань модернізації його підвидів, інноваційних технологій у виставковій демонстрації, історії його формування та перспектив розвитку.

Мета дослідження - дослідити мистецтво витинанка як різновиду сучасного декоративного мистецтва на прикладі авторських творчих робіт відомих митців Львівщини.

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**:

- здійснити аналіз історичних і мистецтвознавчих джерел з теми дослідження;
- конкретизувати історичні етапи розвитку витинанок на Західній Україні;
- виявити різновиди візерунків витинанок та дослідити їх символізм;
- дослідити творчість сучасних майстрів витинанок Львівщини в контексті новаторського підходу.

Об'єкт дослідження - мистецтво сучасної витинанки Львівщини.

Предмет дослідження – художня стилістика авторської витинанки сучасних майстрів Львівщини.

Для розв'язання поставлених завдань дослідження були використані такі **теоретичні та емпіричні методи**: *порівняльно-історичний* – для вивчення мистецтвознавчої літератури з досліджуваної проблеми; *систематизація, класифікація та узагальнення* – для визначення різновидів витинанок митців Львівщини, *мистецтвознавчий* – для виявлення стилістичних особливостей витинанки як прикладного виду мистецтва, *культурно-історичний* – для виявлення соціально-історичних передумов формування мистецтва витинанки на Західній частині України.

Наукова новизна дослідження:

- вперше структуровано уявлення про мистецтво сучасної авторської витинанки Львівщини;
- уточнено нові стилістичні рішення в мистецтві львівських майстрів витинанки;
- конкретизовано особливості творчого, композиційного і колористичного рішення сучасних авторських витинанок;
- подальшого розвитку набули уявлення про мистецтво витинанки в українському декоративному мистецтві.

Практичне значення дослідження полягає у розробці сучасного, наукового матеріалу для вивчення даної мистецтвознавчої теми, який може бути ефективно використаний з метою вдосконалення процесу пізнання модернізованого мистецтва витинанки учнями, студентами та викладачами, збагачення методичної складової навчальної літератури, для художньої практики та художньо-естетичного виховання молодих людей. Дана робота значно спростить процес дослідження прикладного мистецтва Львівщини та може бути корисною для отримання нової інформації різноманітним мистецьким центрам, артгалереям тощо.

Матеріали дослідження апробовано на науковій конференції «Науковий простір студента: пошуки і знахідки» (ч. 2): Матеріали X Всеукраїнської науково-практичної студентської інтернет-конференції (31 березня 2023 року): збірник тез. Київ: УДУ імені Михайла Драгоманова. 2023. 357-359 (Додаток В. Рис. 1.1 -1.5)

РОЗДІЛ 1. ВИТИНАНКА ЯК РІЗНОВИД ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА ЛЬВІВЩИНИ

1.1 Історія та різновиди української витинанки

З давніх-давен, коли наші пращури-кочівники почали створювати кургани, пішов відлік еволюції прикладного мистецтва. Люди відчували естетичну потребу прикрасити себе, житло, одяг та предмети побуту. Розвитку загальної цивілізації сприяв художній рівень оздоблення навколишніх речей, що відображає загальний рівень культури народу.

Під час розкопок Пазирикських курганів (V–III ст. до н.е.) виявили певні вироби із валяної шерсті, шкіри та хутра, в яких були вирізані окремі геометричні елементи. Сідла коней були цілком покриті шкіряною аплікацією. Дуже нагадувало витинанку декорування кочовиками предметів побуту, одягу та взуття. Люди вирізали ножом зі шкіри певні елементи та декорували аплікаціями одяг та тканини. Це були зображення дерев життя, різноманітних геометричних галузок та декоративні елементи зооморфних фігур. Класична витинанка як різновид декоративно-ужиткового мистецтва з'явилась значно пізніше [3].

Паперові витинанки на території України з'являються у XVII-XVIII століттях. Вони мали назву «кустодії» (Додаток А, Рис. 1.1). Це були підкладки для канцелярських печаток, що виготовлялись з невеликого шматка білого паперу, краї якого ажурно вирізали ножом декоративні елементи. В середині XIX століття була збудована перша паперова фабрика, і папір стає значно доступнішим кожному майстрові. Витинанка як прикраса стає часто вживаним елементом, що надовго входить у побуту селян та міщан. Ними прикрашали стіни, фіранки, сволоки та печі [29].

Художні вироби з паперу супроводжували селян на всіх етапах життя. За витинанками можна було побачити, які відбувалися свята: весілля,

народження дитини, жнива. Їх також витинали, коли йшли сіяти навесні хліб, коли збирали врожай або готувались до осені.

Найбільш поширеними витинанки були на Прикарпатті, Поділлі та Придніпров'ї. На Прикарпатті їх прикріплювали довгими стрічками навколо вікон, по під стелею, вздовж сволоки, печі (Додаток А, Рис.1.2). Вони мали досить дрібну орнаментику. На Поділлі розташовували витинанки на стінах замість шпалер або килимів, витнуті елементи яких мають схожість з вишивкою. На Подніпров'ї їх часто поєднували з хатніми розписами, зазвичай, петриківським. У цей час витинанка стає надзвичайно популярною прикрасою українського житла, без якої важко було уявити побут селян [26].

Найвищий рівень піднесення популярності українських народних витинанок припадає на кінець ХІХ-початок ХХ століття. В 1913 р. вперше вони отримали свою назву-визначення – «витинанки». Ці дуже популярні тоді прикраси були майже в кожній домівці. Із села вони переходять у місто завдяки переміщенню сільського населення. Паперові серветки, фіранки стають невід'ємною декоративною частиною житла. Дослідження довели, що виготовленням паперових витинанок у дитинстві захоплювалися М. Гоголь, художники Г. Нарбут та М. Добужинський. Повітряні ажурні картини заповнюють простір, в якому символи та знаки переплітались із сучасністю.

Витинанки як вид декоративно-прикладного мистецтва поділяється на певні різновиди.

Витинанка – орнамент є візерунком з ритмічно повторюваними певними сюжетними лініями. Орнаменти зазвичай були орнітоморфні та антропоморфні. На орнітоморфних орнаментах зображували стилізованих птахів, що означали людські душі. Їх робили на релігійні свята та вивішували над вікнами. На антропоморфних орнаментах зображували стилізовані постаті людей, духів добра у вигляді жіночих фігур. Найчастіше їх можна було побачити як трикутник з піднятими до неба або опущеними до землі руками.

Голову спрощували та вирізали звичайне коло або квадрат чи навіть ромб. Їх робили на релігійні свята та вивішували над вікнами та по під стелею. Як вид настінних прикрас витинанку-орнамент часто поєднували з петриківським розписом та художнім оздобленням дерева.

Витинанку – писанку зазвичай робили перед Великодніми святами. Майстри витинанки вирізали схожі візерунки з писанкою та обрамляли у форму яйця. Використовували різнокольоровий папір, газети, листівки. Готовими виробами прикрашали дерева, та предмети побуту. Яйцеподібні елементи - знак початку чогось нового, відтворення сучасного та символізм моделі всесвіту.

Витинанки – розетки - колоподібні витинанки, на яких вирізали кільця, напівкільця, квадрати, ромби, зірки що нагадували розети. Їх комбінували та створювали сонячні композиції. Утворювали за допомогою чотирьох-дев'яти кружалець, що накладали один на одного, поступово зменшуючи в діаметрі. Саморобні сонячні композиції нагадували справжні пухнасті квіти, якими часто прикрашали ікони в приміщенні.

Витинанка – фіранка як одинарна стрічкова витинанка виникла на початку ХХ ст. Фіранки раніше були доволі широкими, що давало змогу розгулятися творчості митця. Їх виготовляли різними техніками, а іноді навіть комбінували. Вирізані ножом орнаментальні елементи зазвичай розміщували сітчастою композицією. Це було схоже на те, як майстри вмщували візерунок в діагональну або прямокутну сітку. Інколи композицію зкошували. Вісь симетрії поділяли на парні та непарні, елементи вирізали на них по черзі та зміщували ритмічно по осях. Фіранки поділяються на типи: великі прямокутні (сітчасті або комбіновані), стрічкові (двобічні, одnobічні), композиції з мальованими та візерунками. Ажурно витнуті серветки також належать до даного типу. За формою вони бувають квадратні, круглі, овалоподібні, трикутні та навіть розетові з частковою аплікацією [8].

Витинанки – іграшки - це витнуті з паперу різні герої книжок та образи з фольклору для дітей. Паперовими ангеликами бавились з малку розвішуючи по кімнаті. Такі ажурні елементи були не лише в якості забави, але й мали сакральне значення оберегу, що оберігав дитину від злого ока.

Витинанка - панно є монументальним видом повітряних прикрас житла. Зазвичай даний вид декоративної прикраси розміщували на стінах та між вікнами. Паперові твори мистецтва, що завбільшки понад півтора метра створювали всією сім'єю декілька місяців підряд. На них зображували численні символічні елементи, що слугували талісманами на вдачу та дарували добру долю.

За складністю виконання витинанки поділяються на одинарні, складні, комбіновані. Одинарні вирізаються з одного аркуша паперу. Зазвичай використовують симетричне вирізування декоративних елементів з ритмічними орнаментоподібними мотивами візерунка. Як правило, одноколірні. Основна частина уваги прив'язана до декоративності оздоблювального елемента. Складні витинанки поєднують в собі декілька аркушів паперу, як правило, контрастних кольорів. Вони також діляться на два види. Перший вид – складені, що виконується з окремих елементів, що гармонійно поєднані. Другий вид – накладні, в яких елементи розташовують один поверх іншого. Комбіновані витинанки поєднують в собі декоративний розпис та вироби зі складеного паперу [5].

За технологією виготовлення та художніми особливостями витинанки також розрізняються. Сюжетне виконання ажурної витинанки здійснюється в прорізах одного аркушу паперу. Зазвичай це розгалужені дерева, гілки, квіти, розети, квадрати, ромби. Силуетні витинанки виконуються технікою, в якій вирізається лише зображення контуру фігури, людини, рослини, тварини тощо. Стрічкова витинанка виконується на поздовжньому папері, що схожий на рушник. Стрічкова витинанка має двобічний орнамент та аплікаційні

стрічки. Сюжетна витинанка зображує певний розвиток подій, зазвичай з казок, пісень, байок. Нерідко можна зустріти витинанки, на яких ілюстративно зображений текст купальських пісень, жнивварських та Великодніх. Також сюжетні лінії можуть стосуватись певних подій в життя родини, наприклад, весілля або народження дитини [24].

Найпопулярнішим матеріалом для виконання витинанок є однотонний або кольоровий папір. У 2020 році молодий закарпатський винахідник Валентин Фречка створив унікальну технологію переробки опалого листя в папір високого сорту. На одну тону готового паперу йде приблизно дві з половиною тони опалого висушеного листя. Саме листя сушать, гранулюють та змішують з намоченою макулатурою у співвідношенні один до одного. Папір цей використовується митцями сучасної витинанки. Для створення витинанки, окрім якісного паперу, потрібні також допоміжні знаряддя: ножиці, ножі, скальпелі, різноманітні штампелі для витинання кругів, трикутників, клей для паперу за необхідності кріплення до основи.

Різновиди техніки та методів виконання значною мірою сприяє варіативності цього виду народного декоративного мистецтва. Саме у витинанці можна виразити те, що недоступне в інших матеріалах. Витинанка є вільним видом мистецтва, не скутим жорсткими правилами та канонами. Саме тому вона приваблює народних майстрів і сучасних професійних художників [7].

1.2 Символізм українських витинанок

Традиційні витинанки - це мистецький твір, що обов'язково має свій сюжет і символізм. У повсякденному житті давніх українців завжди супроводжували обереги. Ті речі, які могли принести щастя, всілякі гаразди та

добру вдачу. Народ вірував, що вони можуть покращити стан здоров'я, захистити свого власника та запобігти небезпеці.

Найчастіше у витинанках можна було помітити дерево життя (Додаток А, Рис.1.3). Це найстаріший символ, що захоплює та вражає своїм значенням. З давніх-давен наші пращури звертались до дерев як до цілющої енергії. Вони вважали, що кожне дерево має свою магічну дію. За традиційним зображенням, дерево життя втілюють у вигляді, дуба, явора, верби, берези, яблуні чи груші. Вирізані елементи дерева, що нагадували цвіт акації, символізували мудрість, родючість, свіжість думок. Геометричне зображення ялиці – сприяло впевненості в собі і налаштовувало на нові звершення. А вирізані елементи, схожі на яблука, слугували добробуту та привертали достаток, були символом молодят. Вважалось, що деревоподібний рослини, що рясно прикрашали витинанку, позитивно впливали на сімейне щастя в родині; вони також вважалися найголовнішим символом молодят [27].

Зображення дерева вбирають негативну енергію та зцілюють людей, тому їх також вирізали в різних природних станах. Зимове дерево життя символізувало довголіття та мудрість. Багатолисте літнє дерево – символ розквіту сил. Весняне – нового життя, початок наступного етапу в пошуку себе. Коріння і стовбур зображували як символ мудрості наших предків, гілки — життя людей сьогодення, а дрібне листя — майбутніх нащадків. Осіннє малолистяне зображували на добрий урожай цього року. В наших пращурах існувала легенда, що буцімто над деревом життя завжди кружляє Божий дух, в якого народилась богиня Лада, а за нею вже з'явилася земля та небо. Симетричне зображення дерева життя здатне розповсюджувати відчуття спокою, рівноваги та гармонії. Зображення даного символу можна зустріти не лише на витинанках, їх часто висвітлюють у вишивальних елементах, розмальовують писанки, зображують на посуді, тчуть на гобеленах та навіть стилізовано зображують на старовинних іконах [21].

Магічною властивістю дерева є те, що воно може з легкістю стилізуватись та перетворитись у Берегиню з піднятими до неба руками (Додаток А, Рис,1.4). У давніх міфах можна прочитати про те, що жінку створили саме з дерева. Образ родючого древа є паралельним символом Богині-Матері. Це символом, що зображували на старовинних витинанках є образ Святої-Берегині. Сама Мати-природа, що несе в собі світло, доброту, добробут, родючість та гармонію в життя. Берегиня – важливий для наших пращурів символ високої жіночої моралі, добра, спокою, любові, вірності та найсильніший захист малих дітей від хвороб та всілякої нечисті. Витинанки або рушники з образом Матінки-Берегині наші пращури зазвичай вивішували над вхідними дверима та вікнами, і за уявленнями, вони мали оберігати оселю від темних сил. Їх також доволі часто витинали з дерева на дверях, вхідній хвіртці та віконницях. Невеликі завбільшки мідні або глиняні берегині носили люди на грудях. Берегиня є символом родючості та життя, вона охоронниця неба та всього живого.

В культурі давніх трипільців Берегиня була навіть символом всієї природи. Вона є символом життя та смерті. Наші пращури зображували її на стелі, стінах своїх приміщень, розписували обрядові предмети, виліплювали з глини. У витинанках часто зображують, що її ноги перетворюються на коріння дерев, що символізує знак землі. Ноги також часто стилізують під вигнутих зміїв. Оскільки знак змії є охоронцем домашньої оселі, він Бог підземного царства, правитель зовнішнього хаосу. Найчастіше її руки підняті догори що означає любов до ближніх. Руки опущені донизу - символ благословення. Обабіч Берегині зображують флору та фауну. Наприклад птахів як символів духів, або квіти, що символізують квітучу енергію та красу. Внизу біля вужів також часто зображують різних риб, що також є давнім символом життя та смерті [2].

Доволі часто до Берегині люди відносяться двояко. З одного боку це - Матір, Рожаниця, Берегиня всього живого. А з іншого боку - вершителька людських доль та підкорювачка всіх стихій на землі. За деякими джерелами берегинями також називали річкових духів. Образ Берегинь часто зображують у дзеркальному відображенні. Така подвоєність символізує двоякість оберега. Вона є водночас добром та злом, літом та зимою, землею та небом, життям та смертю.

Півень – поширений та надзвичайно багатоплановий елемент у витинанках. Наші пращури вважали півня передвісником зорі, сходження сонця та початком нового етапу в житті. Їх часто називали “будимири”. Тобто ті, що пробуджують світ. Півень є символом вогню, він же передвісник полум'я та уособлення домашнього вогнища. Саме тому, декоративну стилізацію даного символу можна знайти на старовинних скринях, дахах жилих будівель та на вишиваних рушниках. Народ вірував, що півень може пророкувати біду. В українському фольклорі цей птах символізує войовничість ”Б'ються як ті два півні”, ”Ходити півнем”, ”Без півня оселя глуха”, ”Набундючився як півень коло хати”. Християнська віра демонструє півня як символ каяття та прощення гріхів. За Біблією чути спів півня віщує сльози провини та спокути. Також цей знак часто зображують на гербах та емблемах.

Загалом птахи були досить часто вживаним елементом на прадавніх українських витинанках. Це символ посередника між людьми та богами, між реальним світом та потойбічним. Прадавні українці вірили, що коли птахи відлітають восени у вирій, то вони летять аби поспілкуватися із Богами і душами померлих. Птахи також є символом весни, оскільки висиджування яєць - зародження чогось нового. Голуба зображували на витинанках аби знайти собі пару та вічне кохання, для того, щоб у сім'ї завжди був мир, злагода та взаєморозуміння. Поруч з ним на витинанках що створювали з

нагоди весілля зображували лебедів, що також є символом чистої любові, вірності та ніжних почуттів. Даних птахів зображували дзьобиками один до одного, що тримають калину, це був знак створення нової сім'ї. На родини зображували жар-птицю, що несе в собі надзвичайну сонячну енергію та символізує теплоту сімейного життя. Ластівки були символом Воскресіння, нового життя та весни. Журавель – птах сонячної енергії, а сова – символ страху та темряви [11].

Наші пращури надзвичайно сильно шанували сонце. Своім яскравим, жовтогарячим, теплим промінням воно несло радість та добробут. Завдяки йому отримували рясний врожай, за що йому були надзвичайно вдячні. Промені сонця потрапляють в будинки через вікна. Наші пращури робили зовсім невеликі отвори для вікон, щоб засклити їх, гутники видували скляну кулю, тому всі вікна були круглі. Згодом для більшого потраплення сонячних променів вже використовували чотири скляних кола. Народ вважав що вікна мають бути саме такими, аби мати змогу дивитись у напрямку всіх чотирьох сторін: на північ, південь, захід та схід. Такі вікна часто прикрашали витинанками. Спочатку вирізали декоративні елементи зі шкіри, що сприяло затримці тепла всередині. Згодом, коли вікна навчились робити більш якісно, шкіряні витинанки замінили на паперові. Для того, щоб витнути сонце, папір згинали щонайменше в 12 разів, тоді променів було так багато, що нагадувало сонце, розетку чи квітку.

Поруч із сонцем зазвичай зображують і знак води, що схожий на гострокутний зигзаг. Народ вважав, що саме завдяки цим двом стихіям з'явилась земля. Їх сприймали як водну материнську енергію та вогненну батьківську. З давніх-давен до нас дійшли зображення на яких поєднано ще й третій надзвичайно сильний символ. Земля, сонце і вода – життєдайна трійця. Це саме ті знаки, без яких пращури не уявляли собі життя.

Часто витинали зірки, що розкидані біля сонця, це символ вважали структурою всесвіту, що є хаотичним, але при цьому гармонійний та зібраний. Зображення зірок часто збирали в певний геометричний орнамент. Геометрія у витинанках є основою їх створення. Ромб, трикутник, коло, квадрат, хрест – геометричні символи-обереги, що мають своє магічне значення. Величезна кількість елементів прадавнього походження. Це знаки, якими спілкувались наші пращури українці з природою та Богами. Утворилась величезна розгалужена система знаків, що мали свої певні особливості та символізм у кожному регіоні. Трикутник на витинанках зображували як триєдиного Бога: Отця, Сина та Святого Духа. Це символ Божественної трійці. Такий елемент також стосувався потаємного значення мати, батька та дитини. Трикутний елемент буває двох видів, відрізняються такі елементи за напрямками вершин. Трикутник з рівними сторонами означає завершеність усіх справ. Трикутник, у якого верхній кут піднятий до гори означає потяг до сонячної енергії, символ полум'я, вогню, енергії та невичерпної духовності. Витнутий елемент, в якому зображений перевернутий трикутник, кут якого тяжіє до низу, символізує жіночу основу, Велику Матір, зародження місяця та водної стихії. Часто в такому трикутнику зображують ще й вогонь. Поєднання двох стихій є чинником світобудови. На старовинних витинанках можна побачити комбінацію елементів води, вогню, землі та сонця, така комбінація символізує світлу надію, тепло, добробут та допомагає людям у всіх ремеслах [1].

Квадрат - символ родючості, він складає в собі два символічні трикутники, чоловіче та жіноче начало. Квадратний елемент означає чотири стихії: вода, земля, вітер та вогонь. Також символ чотирьох пір року: весни, зими, літа й осені. Квадратні елементи у витинанці символізують чотири пори віку: народження, юність, старість та смерть. Сучасні майстри витинанки прислухаються до символізму минулого, тому нині збереглася традиція робити сніжинки, що нагадують форму квадрата.

Поєднання двох трикутників утворює ромб – символ засіяного поля. Дослідження показали, що головний інвентар українців - хліборобів для обробки землі була борона. Нею готували землю перед посівом і вона мала вигляд ромба. Тому символічно ромб в центрі якого зображували крапки, означав багатство, достаток та добробут. Ромбоподібні елементи витинали на одязі вагітні жінки, та носили таке вбрання аж до народження дитини. Такі елементи слугували одним з найсильніших оберегів [22].

У традиційних оселях українських селян частим зображенням на витинанках були різні видів хрестів. Прямий хрест символізував світотворення. Вертикальна лінія – чоловіче начало, символ духовності та небесної гармонії. Горизонтальна лінія – жіноча енергія, знак землі. На перетині цих двох елементів виникає знак життя, любові, нестримного творення взаємної сили. Відомо, що хрести часто випалювали перед вхідними дверима, над вікнами та на стелі. Згодом до свята Великої Трійці їх “хрещики”, як їх тоді називали, витинали з паперу різного кольору, переважно вишневого або темно-зеленого кольору. Наукові дослідження виявили, що у селі Волосянка Сколівського району Львівської області, “хрещики” витинали ножом з подовженим нижнім кінцем використовуючи звичайні листівки та прикріплювали над віконним обрамленням. Хрещики що повторювались багато разів, підсилювали та примножували добробут родини.

Схожу функцію оберега виконували витнуті елементи, що нагадували фігури людей, які взялись за руки, їх часто можна було побачити на сволоках. Даний стрічковий орнамент був надзвичайно сильним оберегом, символізував нескінченність людського буття. Релігійні образи на теренах України селяни прикрашали квітами барвінком, що витинали з паперу. Це символ добробуту, невмирущості та життєдайної енергії. Попід хатами він ріс у всі сторони світу, та за своєю формою він нагадував хрест, тому його так і прозвали “хрещатим”

Більшість рослин на витинанках зображували досить стилізовано. Зазвичай це були узагальнені елементи дерев, суцвітті в, гілок та певних рослин. Витнуті квітучі композиції символізують народження нового життя, процвітання роду, віддзеркалення чистоти та любові. Їх витинали з білого паперу та вішали над колисками коли в сім'ї народжувались діти. Тогочасні митці витинанки вірили, що стилізоване зображення листя любистку здатне охороняти від злих духів, суцвіття маку є оберегом від злого ока, барвінок – символом міцного шлюбу, а витнуте жито – символ життєвої мудрості.

Одним з найрозвинутішим мотивом у мистецтві витинанки є вазон. Цей елемент прикріплювали по обидва боки дверей або між вікнами вертикально та горизонтально. Обов'язковим елементом була так звана ваза, з якої виходили три стовбури або один. Гілочки зазвичай розміщували симетрично. Закінчення гілок завжди були квітковими елементами. На них бути чотири або шість пелюсток. Чотири пелюстки символізували єдність чотирьох частин світу, а шестипелюсткова – окрім єднання сторін світу ще й закликала до добрих справ, що допомагали оберігати оселю. А вісім пелюстків означало всемогутню єдність великої родини.

Згуртованість великої сім'ї на витинанках також символізувала калина, одна з найпоширеніших рослин українців. Грона червоної ягоди є символом єдності українського народу як великої дружньої родини, це знак величної нації та любові до Батьківщини. У запорожців дана ягода була втіленням любові до рідної землі, Наші пращури витинали панно з калиновими мотивами перед святом Успіння Богородиці або на Першу Пречисту. Біблія свідчить, що саме в цей день воскресла Діва Марія. Зазвичай вирізання калинових витинанок супроводжувалося піснями. Дівчата збирались разом за столом та промовляли: “Поможи, калинонько, бути з милим в парі”. Опісля починались у дівчат заручини та калинові весілля. Калиновими мотивами прикрашали не

тільки витинанки а й рушники, вишиванки, предмети побуту. Гроно червоної ягоди можна було зустріти на розписах стін, стелі та скринях.

Це жіночий символ, що символізує чистоту, щирість, молодість красу, дівочтво, родинні почуття, любов, одруження, плодючість, одруження, радощі. Витинанка з калиною що вішали над вікном символізувало, що в родині є відданиця, яку можна засватати. На Весіллі калиною прикрашали одяг, вирізали калиноподібні елементи, які потім прикріплювали до святкового вбрання. Вона обов'язково була на короваї, біля хати та на столі молодих. Її ягодами підфарбовували щоки й губи, а квіти вплітали у вінки. Кути в хатах завжди були прикляшені витинанками з калиною, це захищало господарів від злих духів та зурочень. Калинові орнаменти що витинали з червоного паперу не завжди означали любов. Є також трактування символу страждань. Знак що несе в собі кров, пролиту Україну, за її волю.

Калина – багатогранний символічний знак. В його трактуванні є ще й символ матері. Ягоди - це діти, кущ – це рідна мати. Вона уособлює любов до рідної домівки, народу та усього рідного, що близьке до серцю. Калину вирізають на витинанках, про неї склали пісні, вишивають на рушниках, розповідають приказки та легенди, адже калина, це багатогранний символ, що несе в собі любов, віру в майбутнє та відродження справедливості [12].

Не менш слухним та рішучим є символ дубового листка на витинанках. Знак, що уособлює відважну чоловічу міць. З давніх-давен – символ Бога Перуна. Витнуті елементи дубового листка символізують довголіття та міцне терпіння. В парі з жолудями означають духовну зрілість, добру вдачу, силу, процвітання. Орнамент, на якому вирізані гроно калини, що вплетені з дубовими гілками, означають поєднання жіночої та чоловічої енергії, процвітання родини та зародження життя.

Символізм родини також можна прочитати у витнутих елементах, що нагадують гроно винограду. Ця рослина є символом створення сім'ї,

плодючості, знак численного роду. Пращури вірили що виноградний сад це життєва нива, яку мають плекати та оберігати чоловік з жінкою. Виноград є обов'язковим елементом, що вишивають на родинних рушниках.

Слідом за квітучими гронами винограду на старовинних витинанках можна побачити різновиди квітів, що стилістично опрацьовані митцями. Серед них є найсильніший оберіг від усякого зла – мак. Люди вірили в його чудодійну силу, тому ним обсіпали худобу та людей. Зображення мака символізувало волю, гордість, красу. З давніх-давен на Україні вірили, що мак означає швидкоплинну дівочу красу. Пелюстки квітки так швидко осипаються як і минає врода молодих дівчат. Промовляли «Дівка, як маків-цвіт». Зелені незрілі маки ототожнювали з молодими юнаками. Ця квітка є символом надзвичайної родючості, бо кожна з них має більше вісімсот зернин. Здавна вірили, що освячений мак біля дверей вбереже власників домівки від візиту гостей, що мають злі помисли.

Мак також є символом волі та перемоги над злом. Пращури вірили, що поля після страшних битв завжди покриваються рясно квітучими маками. Ця ніжна квітка несе в собі пам'ять про загиблих, пам'ять роду та Батьківщини. Мак є символом скорботи і по сьогоднішній день.

Квітка лілеї несе в собі значно інший символізм. Вона означає дівочу ніжність, чари любові та чистоту почуттів. Дані квіти зазвичай витинають з пупанками та листками, дана композиція триєдності означає зародження, розвиток і швидкоплинність життя. Лілеї зазвичай витинали контурним геометричним візерунком, що нагадує двох птахів – символ парування та кохання. В зображенні лілії можна прочитати чотири напрямки на сторони світу які стилістично пов'язують з напрямками кінчиків пелюсток. Орнаментальну лілею завжди доповнювали зображення хрестиків, адже хрест є давнім символом поєднаних вологої материнської енергії та сонячної батьківської.

Улюблена квітка українців – ружа або пишна троянда частовживаний елемент на українських витинанках. Квіткові мотиви супроводжують більшість елементів житла. Друга назва квітки походить від прадавньої назви Сонця – Ра, а можливо навіть від давньоукраїнської назви крові – руда. В цілому, витнуті елементи троянди komponувались так, що нагадували безперервний рух сонця та постійний колообіг в житті, оновлення та відродження нового. Систематично геометричним узором стилізували ружі наші пращури, таким чином, що вони ставали схожими на зорі або восьмикутники. Квіти, що виступають зірками, були уособленням всесвіту та неземного буття для наших пращурів. Квіти-зорі, що поєднанні гострокутними або тупокутними ланцюжками, виступають символічним законом єдності з космосом. Восьмикінцеву геометричну зірку також часто називають “Повною Ружею” або Зіркою матері [19].

Часто у восьмикутній зірці витинали зображення вишні. Вишня - це символ матері, рідної землі та молоді дівчини та Світового Божественного дерева. Саме тому і має назву “вишня”, тобто “Вишній”, той що найвище, Всевишній Бог. До того ж, вона символізує вічне літо, палке кохання та надзвичайну красу. Гілки квітучого дерева вишні мають надзвичайну магічну силу. Зв'язані вишневі гілочки, що клали біля колисок, допомагали у швидкому одужанню дітей від хвороб, молоді дівчата на квітучих гронах гадали на майбутнє заміжжя. Люди оповідали, якщо посаджена в хаті вишенька зацвіте до Нового року, то і молода дівчина в наступному році одягне біле весільне вбрання. Також вірували, що через кільце, зв'язане з тонких гілок вишні, можна розгледіти недобрих на око людей. Вишневі грона слугували сильним оберегом від темних сил. Витинанки з вишневим цвітом часто можна було помітити на фіранках та вікнах оселі де проживали молоді дівчата [20].

Окрім вишневого цвіту символом молодої дівчини також є зображення ромашки та волошок, що несуть в собі ніжність, красу, чисті почуття та шлюбну відданість.

Волошка – одна з найчастіше вживаних квіток, що витинали молоді дівчата. Це символ душевної краси, вірності, скромності, праведності та доброти. Це одна з дванадцяти обов'язкових квіток в українському вінку. В народі вважають, що квіти волошки надзвичайно сильний оберіг, вони мають магічну силу проти злої нечисті. Їх часто вирощують на подвір'ї, освячують на свята, плетуть вінки та зберігають протягом цілого року. Особливу магічну силу волошки мають для молодих дівчат. Настоем з волошок молодиці вмиваються в Купальську ніч, це захищає їхню вроду від злих очей. (https://vinok25.blogspot.com/p/blog-page_25.html)

Ромашки – неповторний символ кохання. За жовту серединку, що схожа на яскраве сонце, її асоціюють з Богом Ра. Дану квітку також часто називають рум'янцем. Ромашка має надзвичайну магічну силу, її відварами з давніх-давен виліковували безліч хвороб, в народі вірили, що відвар ромашки здатен повернути сліпому – зір, а глухому – слух.

Біля ромашки зазвичай витинали образ квітки барвінка, що є символом людської душі. Дані квіти оберіг від заздрісних сил, що зображували на автентичних витинанках наші пращури. Вони вірили, що саме ці квіти є могутнім зіллям на чисте та вірне кохання та міцного шлюбу. В підтвердження даного символізму існує навіть народна легенда про хлопця Бару та дівчину Вінку. В день, коли молодята поєднали свої два серця, на їхнє весілля завітала зла жінка, що окропила їх чарівним зіллям. Вмить, молодята немов розчинились у повітрі. Матері щедро оплакували своїх дітей, і незабаром, на місці зникнення з'явилися квіти, які й отримали назву барвінок. Відтоді люди вважають дані квіти символом пам'яті, вірної, ніжної любові та вдячності за життя.

Колоски пшениці часто зображували поряд з вищезгаданими волошками, маками та ромашкою. Колоски символізують святиню українського народу - хліборобство; вони є символом урожайності української землі, прибутку, процвітання, достатку, щастя, злагоди в родині, добробуту. Прадавня українська історія починається з вирощування злакових, цей символ глибокої історії українського народу, його звичаїв та традицій. Колоски пшениці часто влітали у вінок дівчата, аби принести добробут в родину, збагатити теплом сімейне вогнище. Колоски зазвичай розміщували внизу витинанки, що символізувало єднання із землею, та заклик до родючості. Часто їх вишивали на одязі, на подолі жіночих спідниць, та рукавах чоловіків. Люди вірили, що колосся пшениці принесе їм достаток та любов.

Квіти мальви, ружі й півонії найчастіше вживане тріо, що зображували на прадавніх українських витинанках. Символіка досить проста та лаконічна – віра, надія та любов. Їх зображували у вазоні, з якого тягнеться три гілочки. Символічно зображували зверху птахів – посередників між реальним світом та потойбічним, та склали витинанку у 4 рази, щоб вирізати 4 сторони світу.

Символізм української витинанки надзвичайно глибокий. Багато наукових дослідників вивчають дану тему й по сьогодні, адже це невичерпна книга знань про побут та вірування прадавніх українців. По старовинних витинанках можна прочитати звичаї селян, їхні традиції та обряди. Це наша історія, яку ми повинні з гордістю розповідати дітям, навчати їх старовинного ремесла та осучаснювати його за трендами сьогодення.

РОЗДІЛ 2. ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ МАЙСТРІВ ВИТИНАНКИ

2.1. Інновації в мистецтві витинанки

Витинанка – стародавнє народне ремесло, що зацікавлює митців сьогодення, та надихає створювати сучасні витвори повітряно-невагомого мистецтва. На сьогодні вирізання з паперу перетворюється на творчі дизайнерські проекти, що заслуговують на увагу мільйонів глядачів. Паперове мистецтво розвивається та модернізується, з'являються нові течії та підвиди ремесла. Мистецтво кірі, філігранне вирізування, пейпер арт, кірігами паперова архітектура, скульптура та навіть інсталяція – це все, доказ того що мистецтво на вістрі лева, популяризується та осучаснюється із шаленою швидкістю.

Новаторські методи вирізування з паперу прийшли до нас із-за кордону. Японська мистецька течія кірі набирає шаленої популярності. Сюжетні лінії з філігранними візерунками, які витнуті з паперу чіпляють та заворожують. З них створюють асоціативні інсталяції, суцільні мережива, монументальні вітражі та навіть портрети. За правилами, основою має бути сніжно-білий аркуш паперу, на якому витинають зайвий простір, залишаючи надзвичайно тонкі лінії, що прирівнюються до товщини голки. Коли роботу завершують, роботу розміщують на чорний папір.

Яскравий приклад традиційного мистецтва кірі можна побачити у творчих роботах японської художниці Масао Фукуда. Вона буквально вирізає картини з паперу. Її восьминіг вражає філігранним вирізуванням надто тонких ліній, деталізація роботи на найвищому рівні. Художницю з дитинства цікавили створіння океанічної фауни, саме тому в її творчості настільки багато чудернацьких риб, скатів, восьминогів. Над втіленням кожної роботи розміром А2 формату художниця працює місяцями. Вона постійно винаходить нові техніки та матеріали для витинання, намагається передати не лише велич

морських жителів, а й передати відчуття глибини та трьохвимірного океанічного простору [18].

Українським митцем філігранного вирізання картин з паперу є заслужений художник України Микола Теліженко. Його багат шарові картини – витинанки заворожують погляд. В них він відтворює сюжетні лінії від козацької доби до сьогодення. Його твори можна читати годинами як книги. Одна з його найбільш популярних робіт - це портрет Тараса Шевченка. Паперові історичні експозиції часто можна побачити на виставках та артгалереях по всій Україні.

Серед новаторських підходів до виконання творів з паперу є нова мистецька течія – паперова вирізана архітектура. Зазвичай, це композиція, яку створюють з одного аркушу паперу, згинаючи, деформуючи або надрізаючи за лініями згину. Зд зображення архітектури популярне серед тисячі художників по всьому світу, серед яких данський скульптор Пітер Каллесен. Його роботи заворожують та надихають. Художник створює справжні паперові макети відомих та фантазійних будівель, деталізація яких дивує оригінальністю та подачею простору. Окрім архітектури митець створює паперову скульптуру. Яскравим прикладом цього є його роботи: “Ціна пір'я”, “Руїни колон”, “Вежа”. Серед справжніх майстрів паперового мистецтва скульптури є також Джефф Нішинака, Чонг-а-Хван, Ельза Мора, Рей Бессердін.

Відомим українським митцем паперового мистецтва є закарпатська художниця Леся Улибіна. Крім класичного витинання мисткиня модернізує свої роботи та створює паперові скульптурні інсталяції. Її твори - це унікальне поєднання творчості, народного ремесла, геометрії та просторового 3д мислення. Художниця запевняє, що папір – матеріал чутливий та дуже непростий у роботі, але дуже перспективний напрям у мистецтві. Її виставку паперової геометрії можна побачити в таких містах України як: Ужгород, Дніпро, Чернівці, Кременчук, Київ.

Паперові інсталяції – техніка, в якій використовують папір для відображення зображення в тривимірній. Естонський дизайнер Ейко Йоала активно працює в даній новітній паперовій техніці. Він створює рекламні інсталяції витинаючи певні сюжети з кольорового паперу. Остання його робота - це створення рекламного банера для інвестиційного банку Sygnia. Митець створив надзвичайно цікаву роботу, в якій використав кольоровий папір та філігранне вирізування персонажів рекламного продукту. Вирізані сюжети з багатоколірного паперу нашаровуються один на одному, створюючи досить цікавий ефект. Художник навіть знімає анімаційні ролики, використовуючи нашарування вирізаного паперу [23].

2.2. Мистецький доробок львівської майстрині Дарії Альошкіної

Справжнім майстром модерної української витинанки мистецтвознавці вважають заслуженого художника України - Миколу Теліженка. Митець створює монументальні твори мистецтва надаючи їм глибокий історико-культурний зміст. Його вважають сучасним новатором вирізної графіки. Поціновувачі його творчості не просто мають змогу розглядати його роботи, а й зчитувати, немов з книг, хід історичних подій, що випали на долю українського народу.

Найхарактернішими рисами його робіт є система символів та знаків, що розміщені на витинанці в хронологічному порядку, стилізовані орнаментальні зображення, криволінійні ритми, історична сюжетність. Використовуючи авторські принципи композиції він створює полотна, на яких зображує найгарячіші події в історії України. Митець має серію полотен, що присвячені Революції гідності. В ній присутні роботи “Різдво на Майдані” “П'єта на Грушевського”, “Майдан у вогні” (Додаток Б, Рис.1.1).

Микола Теліженко не оминув теми страшних подій на Донбасі, створивши витинанки «Туга за Іловайськом» та «Кіборги». Витинанку «Вогні на Майдані» художник присвятив справжнім революціонерам Михайлу Гаврилюку та Оксані Лежичко, створивши її 3 грудня, відразу після трагедії. На ній зображений символічний стилізований образ Майдану Незалежності, від якого наче відлуння розходяться кола, що символізують незалежність. В тих колах зображені образи людей – масою, як у реальній історичній події (Додаток Б, Рис.1.2). Художник чітко висвітлює події що відбувались, наповнюючи їх болем, жалем та жагою незалежності [17].

На тлі болючих подій були створені такі роботи, як Кобзарі, Роксолана, Голодомор, Чорнобиль «Холодний яр», «Трипільські ритми», «Листи з Майдану», «Велесові Перевесла». Окрему серію полотен «У просторі Тарасових думок» автор присвятив Тарасу Григоровичу Шевченку. Новаторський підхід до витинанки захоплює та вражає. Митець вправно поєднує старовинний вид мистецтва з реальними подіями сьогодення. Його твори виникають разом з історичними подіями, що трапляються тут і зараз. Їх можна побачити на виставках у Канаді, Греції, Польщі, США.

Серед українських митців також є унікальна художниця, чиї роботи з паперу виконані за новаторськими методами паперопластики. Львівська майстриня Дарія Альошкіна створює паперові інсталяції, що підкорюють виставкові зали не лише на території України, а й поза її межами. Витинанки художниці можна споглядати в артпростір Польщі, Японії, США, Австрії, Бельгії, Іспанії, Чехії, Данії, Південній Кореї. Роботи художниці у Швейцарії прикрашали штаб-квартиру ООН. Французька дизайнерка Ізабель Діарон співпрацювала з Дарією над спільним проєктом з оздобленням вітрин. Навіть відомий бренд ювелірних прикрас Cartier був зацікавлений відомою мисткинею та запропонував співпрацю.

Дарія народилась в сім'ї скульпторів-каменотесів Людмили та Олексія Альошкіних. Все дитинство вона прожила в селі, де творили та жили її батьки. Вони писали картини, розписували хати, працювали за гончарним кругом, майстрували скульптури та рослили п'ятьох дітей. З дитинства Дарія була пов'язана з прикладним мистецтвом, часто вишивала хрестиком, писала живопис, створювала скульптури та вчилась ткати килими та гобелени. Батьки часто обмінювались досвідом з односельцями, ті в свою чергу, навчали Дарію та її родину новим ремеслам.

В дитинстві авторка мріяла стати викладачем української літератури, адже надзвичайно полюбляла читати книги. Але батьки переконали її в тому, що мистецтво вічне, і наполегливо запропонували вступити до Вижницького коледжу прикладного мистецтва. В стінах першого професійного навчального закладу майбутня мисткиня здобула спеціальність художника-килимаря. Саме з того часу Дарія почала працювати з монументальними видами прикладного мистецтва та почала знайомитись з великими форматами своїх майбутніх робіт [10].

Заняття творчістю в дитинстві розвинули Дарію Альошкіну як майбутню мисткиню, вони стали для неї фундаментом для майбутньої професійної діяльності. Згодом після коледжу вона легко та безпроблемно вступила до одного з найпрестижніших мистецьких вишів – Національної Львівської Академії Мистецтв. Коли вона навчалася на спеціальності "монументально-декоративна скульптура", їй доводилось працювати з чималими об'ємами глини, яким вчилась надавати пластичної форми. Її роботи виходили як найкраще, тому Дарію часто запрошували представляти Україну на професійних художніх конференціях.

Дарія Альошкіна дуже різнобічна мисткиня. Крім мистецтва витинанки, вона професійно створює льодові скульптури, які часто можна побачити на святкових фестивалях в Буковелі або в центрі Львова. Мисткиня

вправно володіє електропилою та різаками, що дає їй змогу створювати справжні артоб'єкти з величезних брил льоду. Упродовж певного часу вона працювала режисером та створювала художні театральні постанови та навіть виступала керівником театру тіней.

В такій шаленій творчості разом із художником чоловіком виховує трьох дітей – Енея, Росаву та Вакулу. Саме материнство наштовхнуло мисткиню до професійної діяльності в прикладному мистецтві художньої витинанки. З народженням дітей, кар'єру скульпторки мусила відкласти на певний час, та жага до самореалізації не полишала Дарію. Під час декретної відпустки вона звернувшись до давнього хобі, яким займалась в дитинстві, та якому так наполегливо навчали батьки. Мистецтво витинанки врятувало творчу кар'єру мисткині. Дарія Альошкіна почала створювати монументальні мистецькі твори, роботу над якими поєднувала зі звичайними, буденними справами мами. З часом, її творчість отримала шалений попит та надзвичайну популярність.

У 2015 році, після першої грандіозної виставки у Німецькому містечку Фрайбурзі, вона отримала багато пропозицій щодо співпраці з відомими людьми в мистецькому колі. Це стало її першим поштовхом до створення нових монументальних робіт. 2018 році, за ініціативи Ірени Карпи, її запросили представити роботи на Паризькому тижні дизайну, де вона представила свої роботи як мистецтво ручної роботи найвищого ремесла.

У 2020 році мисткиню запросили прикрасити новий артпростір АНУВ в місті Львові, що знаходяться на центральній площі Ринок. Дарії хотілось створити такі мистецькі твори що сягають сенсової глибини до витоків прадавнього ремесла, але водночас були модернізовані, сучасні та привертали б погляд відвідувачів. Вона створила витинанки на вікна із символічним зображенням дерева-життя. Ними також прикрасила стіни та зону відпочинку. Демонстрацію своїх творів доповнила новаторським методом трансляції

творів. Зчитавши QR-код, можна побачити анімаційний показ її дерев-життя на стелі та стінах артпростору.

Починаючи з 2021 року активно почала проводити свої виставки на території України. Львів, Івано-Франківськ, Київ, Львів. Згодом відкрила свою виставку “Два проекти” у мальовничому Французькому містечку Ніцца. Наполегливість та жага до мистецтва сприяли шаленому розвитку Дарії Альошкіної як професійної, сучасної мисткині. Доказом цього є її участь у виставці під назвою «Futurespective: 30 обкладинок Vogue UA від українських митців» та поява її витинанок на обкладинці книги «Дона Флор та двоє її чоловіків» Жоржа Амаду [6]. З часом, монументальні паперові витвори мистецтва на виставці “Щедрик” можна було побачити у Національному Музеї у Львові (Додаток Б, Рис. 1.3) [25].

За декілька років мистецької творчості Дарія Альошкіна створила сотні метрів вирізаних полотен. Кожні з них неповторні, унікальні та дивовижні. Вона започаткувала імпровізоване вирізання. Мисткиня ніколи не відрисовує детально ескізи до майбутніх монументальних робіт, все народжується тут і зараз. Всі орнаментальні малюнки на полотнах неповторні та не мають жодного повторення. Двічі одну й ту ж саму витинанку мисткиня ніколи не створює. Всі мають свою особливу стилістику та манеру виконання.

Кожна її витинанка має особливе символічне значення. Найчастіше в її роботах можна побачити образи жінок-берегинь, дерево-життя, квіти, вигадані рослини та різноманітні геометричні абстракції. Створюючи їх, Дарія зазвичай звертається до джерел української культури, стилізує прадавні українські орнаменти та доповнює їх авторським виконанням деталей. Характерними рисам її почерку як художника є притаманні орнаментальні мотиви, плавність ліній, симетрія, стилізована ажурність, філігранне виконання деталей, композиційна рівновага та чіткість образів. Кольорова стилістика її робіт досить стримана, переважають світлі відтінки паперу.

Для виконання мистецьких творів, мисткиня зазвичай використовує папір високої щільності, майже картон. Для експозицій на вулиці вона звертається до синтетичних матеріалів, які витримують різні погодні умови. Також художниця експериментує з витинанням на тканині, шкірі, металевих пластинах. Вона не боїться експериментувати із сучасними матеріалами, це дає їй змогу виготовляти багаторічні інсталяції, декорації для театральних постанов, що можна скручувати в тубус та зручно транспортувати [9].

Дарія Альошкіна - митець-новатор, вона перша із сучасних митців витинанки, хто створив витинанку з паперу, яке колись було опалим листя. Новітню технологію створення паперу започаткував винахідник Фречка Валентин, створивши екопапір, що не поступається характеристиками звичайному. Він довів, що опале листя може приносити величезну користь, якщо правильно переробити. Новітній папір створюють з чималих об'ємів листя дерев, що опало восени. Листя ретельно просушують, спресовують в капсули та змішують з макулатурою. Даний процес дозволив створити нано-папір, розробка якого отримала захват та міжнародне схвалення, а сам винахідник Валентин Фречка здобув “золоту” медаль на “Олімпіаді геніїв” у США. Даний винахід підтримує екосистему планети після осіннього сезонного листопада [4].

Мисткиня створила з надзвичайного паперу три великих панно. Одне з яких вона представила під назвою “Та, що народжує” (Додаток Б, Рис. 1.4). На ньому зображений символічний образ матері-берегині, який стильно та лаконічно вписаний в обрамлену орнаментику. Витинанки були доступні до показу в Парижі на Міжнародному Тижні Дизайну. Робота привертає погляд та змушує замислитись над важливими речами, викликає бажання розглядати кожен елемент, що так старанно витнутий на папері [14].

Мистецтво Дарії Альошкіної не перестає дивувати її шанувальників. Зовсім нещодавно мисткиня вирішила перетворювати свої витинанки на

дизайнерські прикраси для одягу та сама створила бренд аксесуарів VYTYNANKA. В ньому представлені фешн-аксесуари, що створені з льону за орнаментальними мотивами її найвідоміших панно. Мисткиня доводить, що мистецтво витинанки – це сучасно стильно та вартує уваги мільйонів людей [16].

2.3. Аналіз творчих аналогів і прототипів творчої роботи

В процесі дослідження даної теми ми ознайомились з мистецькими творами багатьох художників, дизайнерів, графіків, скульпторів та майстрів паперової індустрії. Творчість львівської майстрині Дарії Альошкіної вражає монументальністю та надзвичайною деталізацією. Художниця майстерно виконує серії панно надзвичайно величезних розмірів. Особливість її робіт полягає у поєднанні автентичного ремесла з авторськими техніками виконання. Аналізуючи її роботи, можна помітити, що мисткиня часто обирає для своїх творів символічні образи, найчастіше це Матері-Берегині, ДЕРЕВАЖИТТЯ, квіткові та орнаментальні композиції. Це надає її полотнам особливий символізм.

Образ Матері стилізується дуже чітко, вона переважно обирає світлі кольори паперу, символічно розміщує її в центрі композиції, доповнюючи філігранно витнутими орнаментами. Даний технічний підхід обумовлюється значенням Матері як центральної особи в житті кожної людини. Підв'язаний орнамент, що розтягується від Берегинь – зв'язок між сім'єю, дітьми та країною. Монументальні розміри звеличують значущість вирізаних образів, демонструючи надзвичайну функцію оберега та захисту від злих сил. В процесі вивчення її творчості стало відомо про сучасні види нано-паперу, з якими автор часто працює. Папір з переробленого листа стає сучасним трендом у побутовому використанні та створенні мистецьких творів. Також стало відомо про анімаційну екранізацію витинанок. Дарія започаткувала

трансляцію витинанок як сучасного предмету інсталяції. Її роботи висвітлювались на стелі та стінах мистецького простору.

Аналіз мистецьких творів закордонних митців-новаторів витинанки дав зрозуміти, що паперове мистецтво виходить на зовсім інший рівень. Мистецтво витинанки стає дизайнерським брендом продукції, паперо-пластичними інсталяціями та анімаційною рекламою. Доказом цього є робота відомого дизайнера Ейко Ойала. Художник з кольорового паперу створив анімаційну рекламу для інвестиційного банку Sygnia. В роботі використані різнокольорові аркуші паперу, що створюють 3d об'єм витинанці. Аналоги творчої роботи митців витинанки стали поштовхом до створення власної композиції, робота над якою базується на глибокому дослідженні даної теми.

2.4 Процес роботи над створенням авторської витинанки

Для реалізації теми “Берегиня” було обрано таку техніку декоративно-прикладного мистецтва як художня витинанка. Мистецтво створення ажурних прикрас сягає прадавніх часів, беручи свій початок з часів, коли наші пращури витинали накладки на вікна зі шкіри, задля збереження тепла в оселях. Згодом, коли люди навчилися робити вікна більш якісно, у цьому зникла потреба. Відтоді, люди почали витинати з паперу та виключно у декоративному призначенні. Витинанки можна було зустріти всюди, це були підкладки під печаті, ажурні елементи на вікна, стіни та навіть стелі. Вирізнаними елементами прикрашали одяг, колиски дітей та побутові меблі.

Сьогодні мистецтво витинанки виходить на зовсім інший рівень. Автентичне ремесло модернізується та осучаснюється технологіями та матеріалами для виготовлення. В підтвердження цьому є відомі бренди одягу та прикрас, що запозичують для себе дану технологію виготовлення мистецьких творів. На основі мистецтва витинанки сучасні художники та

дизайнери створюють обкладинки для книжок, оформляють вітрини, організовують мистецькі інсталяції, створюють філігранно вирізані фешн-аксесуари та популяризують новітніми засобами мистецтво витинанки по всій Україні та поза її межами.

Перед початком роботи нами був опрацьований ілюстраційний та текстовий матеріал. Роботи сучасних митців новаторської витинанки наштовхнули на створення художньо-декоративного елемента в інтер'єрі – триптиха “Берегиня”.

Виготовлення триптиха було розпочато з розробки ескізів (Додаток б, Рис. 1.5, 1.6). Були створені декілька версій щодо зображення рушника та стилізації птахів. Коли був затверджений ескіз з символами, розпочалась робота над збільшенням рисунка до задуманих монументальних габаритів – 105x45 см кожна з трьох частин. Опісля була потреба в розробці детальних елементів, що створюють невагомість, ніжність та повітряність композиції. Витинанку вирізано з низу до гори з використанням спеціального скальпелю для паперу. Леза доводилось змінювати кожних 15-20 хвилин, задля збереження максимальної гостроти інструмента.

Це підкладна двоколірна витинанка, що має свій потаємний сенс та надзвичайну силу оберіга. В центрі композиції зображена Берегиня - важливий символ високої жіночої моралі, добра, спокою, любові, вірності та найсильніший захист від хвороб та всілякої нечисті. З прадавніх часів витинанки з образом Матінки-Берегині вивішували над вхідними дверима або на вікна, і за уявленнями, вони мали оберігати оселю від темних сил. Це надзвичайний символ родючості та життя, вона охоронниця неба та всього живого.

Берегиня зображена в повний зріст, на голові має обов'язковий атрибут кожної української жінки – святковий вінок. Перший ряд вінку - пишні квіти маки. Дані квіти є найсильнішим оберегом від усілякого зла,

символом надзвичайної родючості, бо кожна з них має більше вісімсот зернин. Квіти маку є символом перемоги над злом, та вічної пам'яті. На другому ряді вінка символічно зображені волошки – символ ніжності та душевної краси. Дані квіти були одні з найулюбленіших серед дівчат в давнину, настоєм з волошок вмивались в Купальську ніч, задля збереження вічної молодості. Третій ряд вінка – колоски пшениці, що уособлюють в собі урожайність українських земель, хліборобство, достаток, добробут в родині.

На бокових частинах триптиха стилізовано зображений український рушник. Він розкривається від тендітних рук берегині, уособлюючи любов, українську гостинність, тепло рук матері та духовну силу українського народу. Рушники є невіддільною частиною життя кожної людини. Вони передаються як сімейна реліквія з роду в рід. Саме тому його розгорнуті крила зображено по обидва боки від Матінки-Берегині. На краях рушника стилізовано вирізаний орнамент, який графічною подачею створює композиційне навантаження на нижню частину витинанки.

У верхній частині витинанки летять фантазійні птахи, чиї крила сплітаються з рушником. Адже птахи – символ незламної душі, вони є посередниками між реальним світом та потойбічним, наші пращури вірили, коли птахи відлітають у вирій, вони летять аби поспілкуватись з Богами та душами померлих. Птахи також є символом весни, процвітання, нового етапу життя.

Нижня частина подолу витинанки, на якій стилізовані геометричні елементи, інтуїтивно може нагадувати коріння дерев. В цьому є певний символізм. Це знак землі та пам'ять про наших пращурів.

Витинанка триптих виконана у двоколірній гамі. Були обрані контрастні кольори – білий та червоний. Домінантною основою трьох полотен є білий креслярський папір 180 г/м². Підкладний папір – текстурний червоний 220 г/м². Дані кольори несуть в собі символічне значення. Білий – символ

початку нових звершень, невинності та душевної чистоти. Червоний – любов до рідної землі, вогненна енергія, сила. Червоний колір витинанки надає їй магичної енергії та здатності захищати від темних сил.

По завершенню витинання трьох полотен робота була оформлена в біле паспорту шириною 3,5 см та обрамлена білою рамкою 1,5 см. Обрані кольори збігаються з тоном паперу, завдяки чому не розрізають візуально триптих, а навпаки доповнюють додатковим простором. Червоний підкладний папір підсилює контраст, це дозволяє графічним витнутим елементам бути на першому плані (Додаток Б, Рис.1.7- 1.9).

Роботу нами також було експортовано у віртуальний інтер'єр, це дало змогу сприймати художньо-декоративний триптих в реальній кімнаті. Витинанка триптих “Берегиня”, створена за всіма канонами автентичного ремесла в поєднанні з сучасним стилізованим рішенням, стане унікальним художнім елементом в будь-якому інтер'єрі (Додаток Б. Рис. 1.10).

ВИСНОВКИ

Автентичне мистецтво художньої витинанки стрімко розвивається та модернізується. Митці-новатори започатковують нові матеріали для роботи, техніки та методи артпоказу паперових творів мистецтва. Витинанка перестала бути просто ажурним папером, на сьогодні це візуальні артінсталяції, анімаційні паперові реклами, фешн-аксесуари та монументальні об'єкти, що відомі не лише на території України, а й поза її межами.

У процесі дослідження обраної теми було вирішено ряд завдань:

1. Здійснено аналіз історичних і мистецтвознавчих джерел з теми дослідження, що дозволило виявити недостатню наукову увагу дослідників до новацій в традиційному мистецтві витинанки, оскільки наявні праці М. Матковської “Сучасні тенденції прикладного мистецтва Львівщини”[15], О. Ковальчук “Сучасне прикладне мистецтво Львівщини: теорія і практика” [13], та О. Шведа “Сучасне прикладне мистецтво Львівщини: історія, сучасність, перспективи” [28] зосереджено здебільше на дослідженні історичного процесу формування цього виду прикладного мистецтва. Зазначені праці стосуються більше питань історії формування та перспектив розвитку техніки витинанки.

2. Конкретизовано історичні етапи розвитку витинанок на Західній Україні. Нами виявлено, що першими паперовими витинанками бути так звані кустодії – підкладки під печаті у XVII-XVIII столітті. Після побудови першої паперової фабрики ажурні твори мистецтва стали невід'ємною частиною оселі кожного українця. Найбільш поширеними вони були на Прикарпатті, Поділлі та Придніпров'ї. Зазвичай їх розміщували довгими стрічками навколо вікон, попід стелею, вздовж сволоки, печі. Найвищий рівень піднесення популярності українських народних витинанок припадає на кінець XIX-початок XX століття. У 1913 р. вони отримали свою назву-визначення – «витинанки». Відомо, що виготовленням паперових витинанок

у дитинстві захоплювалися М. Гоголь, художники Г. Нарбут та М. Добужинський.

3. Виявлено різновиди візерунків витинанок та досліджено особливості їх символізму. Частовживаним рисунком на витинанках були образи-символи та орнаментальні композиції. Дерево-життя, Берегиня, фантазійні птахи, квітучі композиції з у вазонах та стилізований орнамент були основними витнутими елементами ажурних прикрас житла, що не просто мали декоративну функцію, а виступали найсильнішими оберегом для людей та їхніх помешкань. Часто витинали зірки, що розкидані біля сонця, цей символ вважали структурою всесвіту, що є хаотичним, але при цьому гармонійний та зібраний. Схожу функцію оберега виконували вирізані елементи, що нагадували фігури людей, які взялись за руки, що їх часто можна було побачити на сволоках. Невід'ємною частиною візерунка були зображення птахів, посередників між реальним світом та потойбічним. Вони виступали символом весни та початком нового етапу в житті.

4. Досліджено творчість сучасних майстрів витинанок Львівщини в контексті імплементації новаторського підходу. Микола Теліженко – новатор в сучасній витинанці, митець, чиї твори читаєш як книги. Він відловлює історичні події в житті та переносить їх на папір. . Монументальні твори мисткині Дарії Альошкіної вражають своєю деталізацією та сучасним підходом до виконання. Вона перша, хто спробував вирізати витинанку-панно з паперу, що виготовлено з переробленого опалого листа. Творчість молодих українських майстрів підтверджує, що мистецтво витинанки осучаснюється та модернізується кожен день.

На базі проведеного дослідження нами створено художньо-декоративний елемент модерного інтер'єру - підкладна витинанка-триптих “Берегиня”, в якій закладено оберігальний символізм та сучасну стилістику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналіз історії розвитку української народної витинанки. Веб-сайт . URL:https://knowledge.allbest.ru/culture/2c0b65625a2bc69a4d53b88421216c27_0.html (дата звернення: 02.10.2023)
2. Бережа – символ Березині Роду. Веб-сайт. URL : <https://spadok.org.ua/symvol/berezha-symvol-beregyni-rodu> (дата звернення: 02.10.2023)
3. Вакуленко Л. В. Пам'ятки підгір'я Українських Карпат. Перша половина I тисячоліття н.е. Київ : Наукова Думка, 1977.
4. Валентин Фречка навчився робити папір з опалого листя. Як винахідник намагається зробити з цього бізнес. Веб-сайт. URL : <https://forbes.ua/innovations/valentin-frechka-navchivsvya-robiti-papir-z-opalogo-listya-yak-vinakhidnik-namagaetsya-zrobiti-z-tsogo-biznes-09072021-2022> (дата звернення: 26.10.2023)
5. Види українських витинанок та їхні особливості. Веб-сайт. URL : <https://hobitera.com/c-vytynannja> (дата звернення: 05.09.2023)
6. Витинанка: від традицій до сучасних інтер'єрів. Веб-сайт. URL : <https://ukrainer.net/vytynanka/> (дата звернення: 26.10.2023)
7. Витинанка: повернення до традицій. Веб-сайт. URL : <http://www.ukrvytynanka.com.ua/UA/pablis/248-povernennya-do-traditsiji.html> (дата звернення: 23.09.2023)
8. Витинанки в Україні. Веб-сайт. URL : <https://studfile.net/preview/2412667/page:11/> (дата звернення: 05.09.2023)
9. Давнє ремесло витинанки: у Львові відкрилась виставка Дарії Альошкіної «Щедрик». Веб-сайт. URL : <https://dyvys.info/2021/12/15/davnye-remeslo-vytynanky-u-lvovi-vidkrylas-vystavka-dariyi-aloshkinoyi-shhedryk/> (дата звернення: 26.10.2023)

10. Дарія Альошкіна, львівська майстриня з вінницьким корінням, – про забуту витинанку та форми її відродження. Веб-сайт. URL : <http://vinnitsaok.com.ua/archives/950396> (дата звернення: 26.10.2023)
11. Дерево Життя – сакральний символ українського народу. Веб-сайт. URL : <https://spadok.org.ua/narodni-symvoly/derevo-zhyttya-sakralnyu-symvol-ukrayinskogo-narodu> (дата звернення: 23.09.2023)
12. Калина, зорі, хрест і багато іншого: що означають українські орнаменти. Веб-сайт. URL : <https://apostrophe.ua/ua/news/society/2023-05-17/kalina-zvezdyi-krest-i-mnogoe-drugoe-cho-oznachayut-traditsionnyie-ornamenty-i-na-vyishivankah/297157> (дата звернення: 10.10.2023)
13. Ковальчук О. Сучасне прикладне мистецтво Львівщини: Теорія і практика. Львів, 2017
14. Львівська майстриня Дарія Альошкіна створила оригінальну витинанку з опалого листа. Веб-сайт. URL : https://tvoemisto.tv/news/lvivska_maystrynya_vytynanok_stvoryla_oryginalnu_firanku_iz_paperu_z_opalogo_lystya_foto_120925.html (дата звернення: 01.11.2023)
15. Матковська М. Сучасні тенденції розвитку прикладного мистецтва Львівщини. Львів, 2015
16. Мені в кожній роботі хочеться показати жіноче обличчя. Дарія Альошкіна: інший світ краси. Веб-сайт. URL : <https://algoterm.ua/dariya-aloshkina-inshyj-svit-krasy/> (дата звернення: 01.11.2023)
17. Митець Микола Теліженко розпочав своє серію робіт про Євромайдан. Веб-сайт. URL : https://pro-vincia.com.ua/novini/news_kultura/11060-cherkaskiy-mitec-mikola-telzhenko-rozpochav-seryu-robt-pro-uevromaydan.html (дата звернення: 26.10.2023)

18. Неймовірне японське мистецтво “кірі”: ось що можна зробити з аркушу паперу. Веб-сайт. URL : <https://designtalk.club/yaponske-mystetstvo-os-shho-mozhna-zrobyty-z-lystka-paperu-foto/> (дата звернення: 26.10.2023)
19. Основні традиційні українські символи та системи знаків. Веб-сайт. URL : <https://etnoxata.com.ua/statti/traditsiji/osnovnye-traditsionnye-simvoly-i-sistemy-znakov-v-vyshivkah-ukrainskih-rushnikov/> (дата звернення: 06.10.2023)
20. Про україну. Скарбниця українського народу. Веб-сайт. URL : <https://about-ukraine.com/vishnya/> (дата звернення: 10.10.2023)
21. Символіка витинанок. Веб-сайт. URL : <https://vseosvita.ua/library/informacijni-materiali-simvolika-vitinanok-297631.html> (дата звернення: 02.10.2023)
22. Символіка української вишивки та витинанки: порівняльний аналіз. Веб-сайт. URL : <https://int-konf.org/ru/2014/suchasna-nauka-v-merezhi-internet-27-02-1-03-2014-r/721-gerzun-m-a-simvolika-ornamentu-ukrajinskoji-vishivki-ta-vitinanki-porivnyalnij-analiz> (дата звернення: 02.10.2023)
23. Українська витинанка в Україні та світі. Веб-сайт. URL : <http://www.ukrvytynanka.com.ua/UA/pablis/150-ukrajinski-vitinanki.html> (дата звернення: 05.09.2023)
24. Українська витинанка. Веб-сайт. URL : <https://spadok.org.ua/narodni-promysly/ukrayinska-vytynanka> (дата звернення: 23.09.2023)
25. Унікальний брендинг банку: паперові інсталяції як чудова основа для айдентики. Веб-сайт. URL : <https://designtalk.club/yak-robyty-garnyj-papеровuj-dyzajn-pryklad-z-estoniyi/> (дата звернення: 26.10.2023)
26. Храмова-Баранова О. Л. Витинанка в контексті сучасної візуальної культури України. Черкаси: Черкаський державний технологічний університет, 2018. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/229566629.pdf> (дата звернення: 20.09.2023)

27. Художниця Дарія Альошкіна — про мистецтво витинанки. Веб-сайт. URL : <https://vogue.ua/article/culture/lifestyle/hudozhnica-darya-aleshkina-ob-iskusstve-vytynanki-43910.html> (дата звернення: 26.10.2023)
28. Швед О. Сучасне прикладне мистецтво Львівщини: історія, сучасність, перспективи. Львів, 2018.
29. Що означають символи на витинанках ? Веб-сайт. URL : <https://chuhiv.gromada.group/news/news/1813-sho-oznachayut-simvoli-na-vishivankah> (дата звернення: 02.10.2023)

ДОДАТОК А

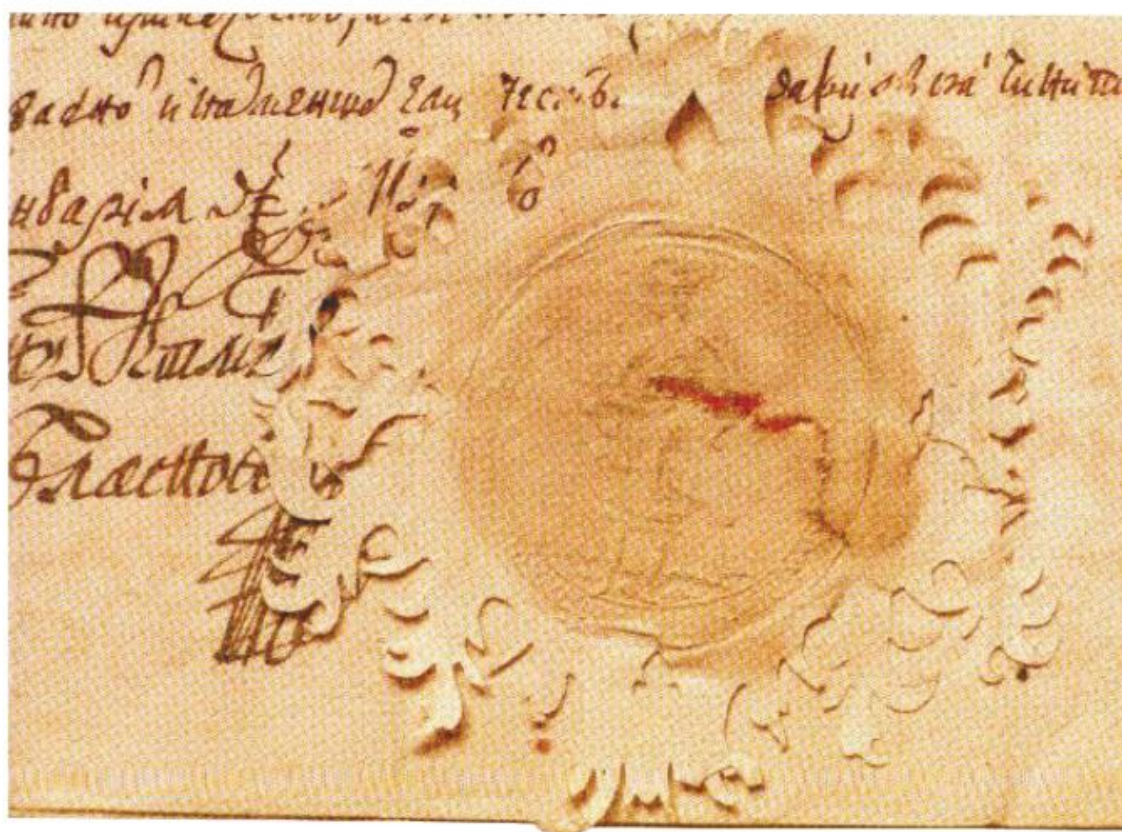

Рисунок 1.1. Кустодії. XVIII ст.

Рисунок 1.2. Зображення старовинних витинанок у селянських хатах. XX ст.

Рисунок 1.3. Дарія Альошкіна. Дерево-Життя. Папір. 2022 р.

Рисунок 1.4. Куліш А.М. Берегиня. Папір. 2003 р.

ДОДАТОК Б

Рисунок 1.1. Микола Теліженко. Різдво на майдані. Папір. 2014 р.

Рисунок 1.2. Микола Теліженко. Майдан у вогні. Папір. 2014 р.

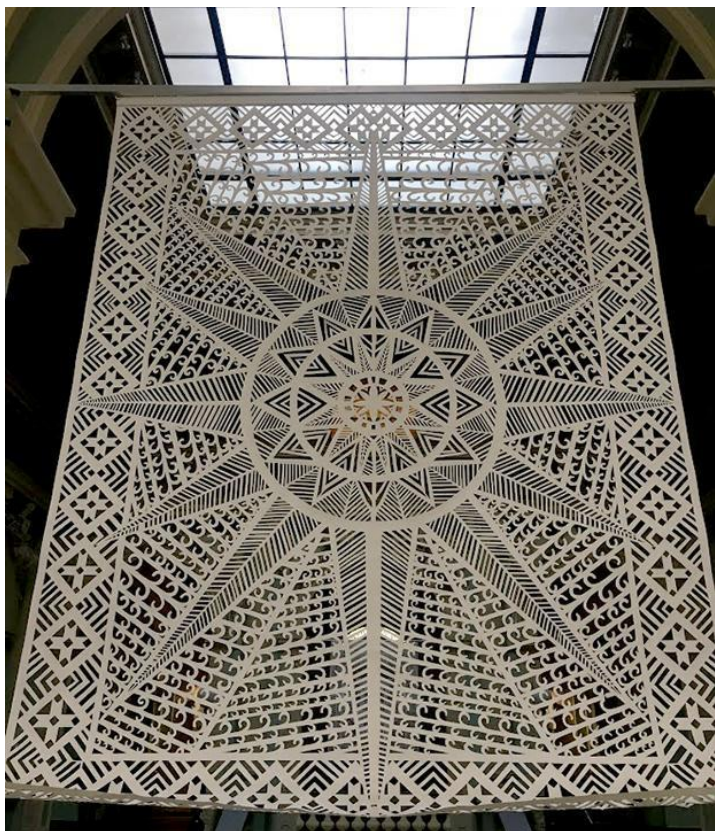

Рисунок 1.3. Дарія Альошкіна. Витинанка-панно. Різдвяна зірка. Папір. 2020р.

Рисунок 1.4. Дарія Альошкіна. Витинанка. Та, що народжує.
Панно з переробленого опалого листя. 2018 р.

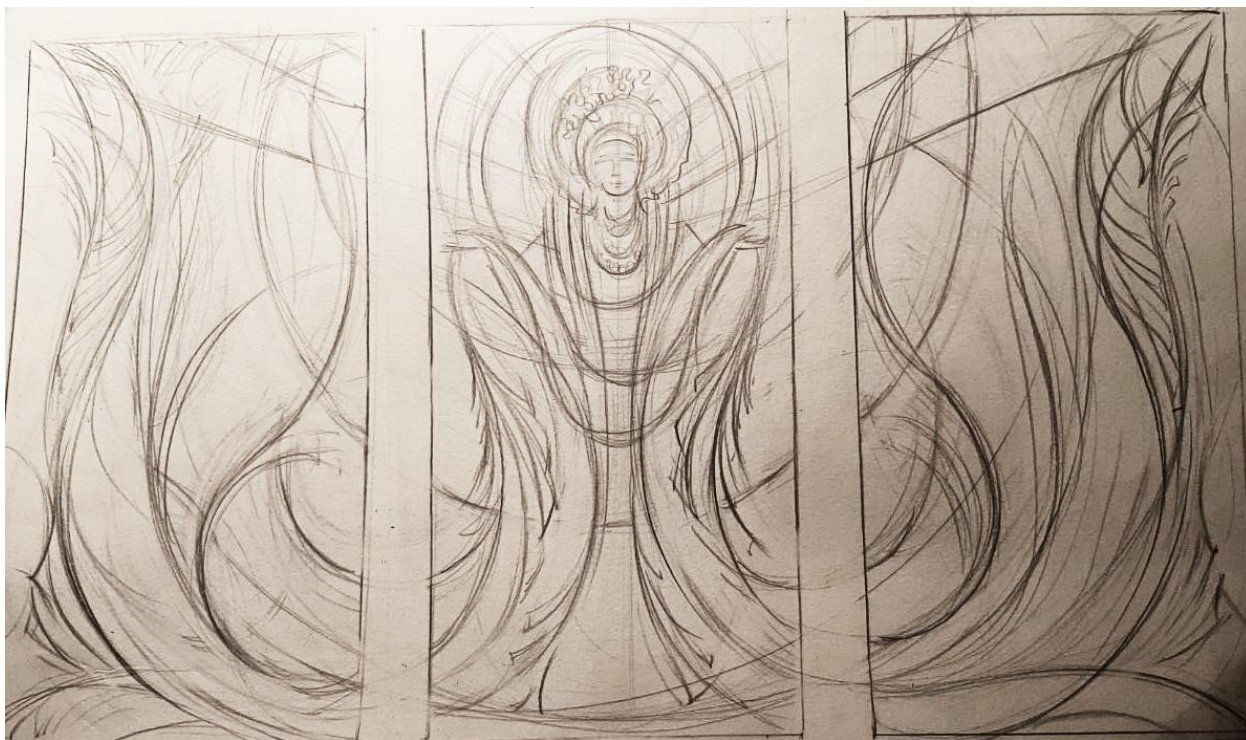

Рисунок 1.5. Ескізиційна розробка витинанки-триптиха “Берегиня”

Рисунок 1.6. Ескізиційна розробка витинанки-триптиха “Берегиня”

Рисунок 1.7. Витинанка-триптих “Берегиня”. Папір. 2023 р

Рисунок 1.8. Витинанка-триптих "Берегиня". Папір. 2023 р

Рисунок 1.9. Витинанка-триптих “Берегиня”. Папір. 2023

Рисунок 1.10. Витинанка-триптих “Берегиня” в сучасному інтер’єрі.

ДОДАТОК В
Авторська стаття

СЕКЦІЯ 7ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО: ЗРІСТ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

1. Гаврилiна Ганна ДОПОМIЖНI IНСТРУМЕНТИ РОБОТИ З ADOBE ILLUSTRATOR У НАВЧАННI СТУДЕНТIВ ЗАКЛАДIВ ВИЩОЇ ОСВIТИ ВЕКТОРНIЙ ГРАФIЦI

 НАУКОВИЙ ПРОСТIР СТУДЕНТА: ПОШУКИ I ЗНАХIДКИ

---

2. Галкiна Меланiя ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ МОВЛЕННСВОЇ ДIЯЛЬНОСТI ДIТЕЙ РАНЬОГО ВIКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛIЗОВАНОЇ ДIЯЛЬНОСТI

3. Герасименко Світлана ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГIЧНI ОСОБЛИВОСТI ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРIВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

4. Зелiнська Анастасiя ОМАЖ ЯК IННОВАЦIЙНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ IНСТРУМЕНТ АПРОПРIАЦIЇ ХУДОЖНЬОЇ МАНЕРИ ПОРТРЕТIВ ПОЛЯ СЕЗАННА

5. Карпенко Олександра ОСОБЛИВОСТI НАВЧАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА СТУДЕНТIВ З ВАДАМИ СЛУХУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВIТИ

6. Коток Олеся ВИХОВАННЯ ОСНОВ ЕКОЛОГIЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ДIТЕЙ СТАРШОГО ДОШКIЛЬНОГО ВIКУ ЗАСОБАМИ КАЗКИ

7. Скринник Анастасiя ВЗАЄМОДIЯ ХУДОЖНИКА ТА ШТУЧНОГО IНТЕЛЕКТУ

8. Соколова Євгенiя РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ УЯВИ ДIТЕЙ НА ЗАНЯТТЯ З МАЛЮВАННЯ НЕТРАДИЦIЙНИМИ ТЕХНIКАМИ

9. Юхновська Катерина ТЕНДЕНЦIЇ СУЧАСНОГО ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА ЛЬВIВЩИНИ У ТВОРЧОСТI МИСТКИНИ ДАРIЇ АЛЬОШКIНОЇ

ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОГО ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА ЛЬВІВЩИНИ У ТВОРЧОСТІ МИСТКИНІ ДАРІЇ АЛЬОШКІНОЇ

*Катерина Юхновська
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,*

НАУКОВИЙ ПРОСТІР СТУДЕНТА: ПОШУКИ І ЗНАХІДКИ

м.Київ

Анотація. У статті виокремлено провідні тенденції сучасного прикладного мистецтва Львівщини. Автором обґрунтовано особливості розвитку витинанки як різновиду прикладного мистецтва в контексті модернізованого підходу до оздоблення інтер'єру, а також проаналізовано творчість львівської майстрині мистецтва витинанки Дарії Альошкіної.

Ключові слова: прикладне мистецтво, декоративне мистецтво, витинанка, мистецтво Львівщини, творчість Дарії Альошкіної.

Львівщина – це унікальний культурно-мистецький край, багатий на талановитих майстринь, їхні вироби завжди особливі, і є свого роду шедеврами народної творчості. Тут, серед високих гір, густих лісів та нестримних потоків струмків, упродовж віків зароджувалися і розвивалися численні різновиди прикладного мистецтва. Такі як: гутництво, ткацтво, лозоплетіння, писанкарство, витинанка, художнє різьблення, килимарство, гончарство, художні вироби з кераміки, гравіювання, кування, художній метал, іконопис, художня вишивка, бісероплетіння, декоративний розпис та малярство. Прикладне мистецтво як художня колективна творчість регіону, що відображає його світогляд, життя та морально-естетичні ідеали, дає нам найяскравіші уявлення про кожен регіон.

Аналіз останніх досліджень та публікацій засвідчує, що проблема вивчення сучасних тенденцій розвитку прикладного мистецтва Львівщини є предметом наукового зацікавлення ряду дослідників, серед яких О. Швед [5], О. Ковальчук [2], М. Матковська [3]. Наукові розвідки стосуються окремих питань інноваційних технологій у сучасному прикладному мистецтві Львівщини, в модернізації його окремих підвидів, історії його формування, перспектив розвитку. Метою нашої статті є конкретизація сучасних тенденцій розвитку прикладного мистецтва Львівщини на прикладі творчості мисткині Дарії Альошкіної.

Витинанка – витончений, повітряний та прекрасний старовинний вид декоративно-прикладного мистецтва. Назва походить від слова "витинати", тобто вирізати. Це паперові прикраси житла, ажурно витяті ножицями або вирізані ножом. Перші в світі витинанки з'являються в VII-XII столітті на батьківщині паперу – в Китаї. Напередодні весни китайські майстрині витинали паперові «чуанхуан» (віконні візерунки). На них зазвичай були зображені дракони, фенікси та різні божества, що оберігали їх від злих духів.

Паперові прикраси на теренах України з'являються у середині XIX століття. Частіше за все, це були прикраси на стіну замість килимів, вони грали роль своєрідних шпалер або слугували фіранками на вікнах. На Прикарпатті довгими стрічками обклеювали проміжок між вікном та стіною. Витинанки часто зустрічалися в поєднанні з настінними розписами, вишивками та виробами зі шкіри. Витинанки різних місцевостей мають певні відмінні риси, які відповідають певному регіону. До прикладу, львівські витинанки характерні дрібною орнаментикою, витинанки Дніпропетровщини мають

НАУКОВИЙ ПРОСТІР СТУДЕНТА: ПОШУКИ І ЗНАХІДКИ

схожі риси з петриківським розписом, а подільські нагадують елементи вишивки та візерунків на килимах.

В порівнянні з минулим традиційна витинанка у сучасному прикладному мистецтві Львівщини виходить на зовсім інший рівень і стрімко розвивається. З'являються нові майстри, утворюються нові модернізовані підходи до вирішення декорування приміщення та відновлюється прадавнє народне мистецтво в осучасненому розумінні.

Серед митців модернізованої витинанки є Заслужений художник України Микола Теліженко, який здійснив справжній прорив у розвитку витинанки, піднявши її від хатнього ремесла до образотворчої монументальності. Митець, чудово володіючи тонкощами композиції та ритму, створив серію монументальних витинанкових полотен на різні історичні теми, зокрема, «Велесові перевесла», «Трипільські ритми», «Холодний Яр». Він зробив звичайний папір величним і збагатив його сенсом філософських тем.

Процес переосмислення традиційного мистецтва витинанки особливо яскраво виразнений витинанками львівської майстрині Дарії Альошкіної. Мисткині вдалося зробити витинанки справжнім модним брендом. Її паперові твори знають не лише в Україні, але й у Італії, Корей, Польщі.

Роботи Дарії вирізняються своїм монументальним рішенням і високою майстерністю виконання. «У витинанці головне зрозуміти всі витнуті частини і залишені, це та сама графіка, у принципі. Я думаю, що у витинанки дуже велике майбутнє, тому що вона універсальна, можна використовувати у дизайні, одязі, прикрашати житло, великі зали. Дуже тішуся, що пішла хвиля відродження, є молоді дівчата, які починають експериментувати», – каже мисткиня [4]. Сама художниця Дарія Альошкіна з сім'ї вінницьких скульпторів, дружина львівського митця та мама трьох дітей. Саме завдяки дітям і почала займатись мистецтвом витинанки.

У серпні 2020 року її було запрошено оздобити новий креативний простір АНУВ, у Львові на площі Ринок. Мисткині хотілося привнести у середовище самобутність та оригінальність, підкреслити вірність українським традиціям, але водночас і націленість на сучасність, щось таке, що надихатиме гостей та відвідувачів даного арт простору. Вона створила паперові витинанки на вікна із зображенням Дерева-життя. Даний проект зародився в неї досить швидко, оскільки вона любить працювати з традиційними оберегами та символами, тому життєдайне дерево взяла за основу. Ці витинанки можна побачити на стелі, стінах, вікнах і в зоні бару. Всі вони абсолютно різні. Реалізація мистецького проекту доповнена введенням інноваційних технологій QR коду. За допомогою нього можна відсканувати код і при переведенні на стелю побачити анімаційну 3D проєкцію Дерева-життя. Також мисткиня створила оригінальну мистецьку практику витинанок з металу: спершу вона створює паперові оригінали, які згодом переносить на збільшений формат. Металева витинанка прикрашає зону відпочинку в креативному просторі АНУВ [1].

Мисткиня також працює з опалим листям. Вона опанувала технологію молодого винахідника Валентина Фречки, який навчив її правильно

НАУКОВИЙ ПРОСТІР СТУДЕНТА: ПОШУКИ І ЗНАХІДКИ

переробляти таке листя на папір, що нічим не поступається звичайному. Так художниця створила витинанку-панно під назвою «Та, що народжує» з образом Берегині в центрі композиції.

Отже, сучасні тенденції прикладного мистецтва Львівщини проявляються в осучасненні матеріалів, до яких застосовується техніка витинанки, монументалізації її традиційних форм, а також використанні елементів інформаційних технологій, таких як QR коди, за допомогою яких паперовий витвір мистецтва перетворюється на живий анімований арт-об'єкт. Творчість нової генерації львівських митців, зокрема, Дарії Альошкіної, є яскравим підтвердженням такої модернізації.

Список використаних джерел:

1. Ейсмунт В. Мистецтвознавці казали, що на витинанки в Україні немає моди: веб-сайт. URL: https://zaxid.net/mistetstoznavtsi_kazali_shho_na_vitinanki_v_ukrayini_nemaye_modi_n1512083 (дата звернення: 30.03.2023).
2. Ковальчук О. Сучасне прикладне мистецтво Львівщини: теорія і практика. Львів, 2017.
3. Матковська М. Сучасні тенденції розвитку прикладного мистецтва Львівщини. Львів, 2015.
4. Терещук Г. Витинанки львівської художниці стали модним брендом в Україні та за кордоном : веб-сайт. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/vytynanka-lviv_hudozgnytsya/30424982.html (дата звернення 30.03.2023).
5. Швед О. Сучасне прикладне мистецтво Львівщини: історія, сучасність, перспективи. Львів, 2018.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

СЕРТИФІКАТ / CERTIFICATE
ЗАСВІДЧУЄ, ЩО

Юхновська Катерина

ВЗЯЛА УЧАСТЬ У X ВСЕУКРАЇНСЬКІЙ НАУКОВО-ПРАКТИЧНІЙ
СТУДЕНТСЬКІЙ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
«**НАУКОВИЙ ПРОСТІР СТУДЕНТА:
ПОШУКИ І ЗНАХІДКИ**»

Загальна кількість академічних годин: 6 (0,2 кредиту ЄКТС)

Тарас ОЛЕФІРЕНКО
Тарас ОЛЕФІРЕНКО
ДЕКАН ПЕДАГОГІЧНОГО
ФАКУЛЬТЕТУ

Тетяна ЗОЛОТАРЕНКО
Тетяна ЗОЛОТАРЕНКО
ГОЛОВА НТСА
ПЕДАГОГІЧНОГО
ФАКУЛЬТЕТУ

31 березня 2023 р.
М. КИЇВ

ДРАГОМАНОВ
МИХАЙЛО ПЕТРОВИЧ
1841 – 1905